

УДК 327(94)“2016/2017”

Андрій Мартинов

д-р. іст. наук, проф., пров. наук. співроб.
Інститут історії України НАН України
01001, Україна, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4
E-mail: martynov.andriy15@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ У РАДІ БЕЗПЕКИ ООН (2016–2017 рр.)

У статті проаналізовано особливості діяльності української дипломатії у Раді Безпеки ООН упродовж 2016–2017 років, коли Україна була непостійним членом Ради Безпеки. Висвітлено проблеми функціонування Ради Безпеки за умов кризи сучасної системи міжнародної безпеки, спричиненої агресією Російської Федерації проти України. Показані основні етапи дипломатичного протистояння навколо питання запровадження миротворчої місії ООН на Донбасі та у вирішенні питань відновлення територіальної цілісності України.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, непостійні члени, миротворча діяльність, Україна.

Andriy Martynov

Doctor of History, Professor, Leading Researcher
Institute of History of Ukraine
of the National Academy of Sciences of Ukraine
4, Mykhailo Hrushevskiyi Street, Kyiv, 01001, Ukraine
E-mail: martynov.andriy15@gmail.com

THE ACTIVITY OF THE UKRAINIAN DIPLOMACY AT THE UN SECURITY COUNCIL (2016–2017)

The paper deals with the activity of the Ukrainian diplomacy at the UN Security Council from 2016 to 2017, when Ukraine was a non-permanent member of the Security Council. The author analyzes problems of functional activity of the UN Security Council in the conditions of crisis of the international security system and Russia's aggression against Ukraine. The main stages of confrontation on the issue of the UN peacekeeping operation in the Donbas and solution of the problems of restoring the territorial integrity of Ukraine are analyzes.

The Security Council is charged with maintaining peace and security among countries. While other organs of the UN can only make recommendations to member states, the Security Council has the power to make binding decisions that member states have agreed to carry out, under the terms of Charter Article 25. The decisions of the Council are known as the United Nations Security Council resolutions. The Security Council is made up of fifteen member states, consisting of five permanent members — China, France, Russia, the United Kingdom, and the United States — and ten non-permanent members elected for two-year terms by the General Assembly. The five permanent members hold veto power over the UN Resolutions.

The presidency of the Security Council rotates alphabetically each month. The UN, after approved by the Security Council sends peacekeepers to regions where armed conflict has recently ceased or paused to enforce the terms to peace agreements and to discourage combatants from resuming hostilities. Since the UN does not maintain its own military, peacekeeping forces are voluntary provided by member states.

Keywords: *the United Nations, the Security Council, the General Assembly, non-permanent members, peacekeeping, Ukraine.*

Трансформаційні процеси, які відбуваються в сучасній системі міжнародних відносин, актуалізують питання ефективності діяльності такої універсальної міжнародної організації як Організація Об'єднаних Націй (ООН). Максимальне загострення цих процесів відбулося під впливом агресії РФ проти України 2014 р., що мало негативні наслідки для функціонування, зокрема і Ради Безпеки ООН як ключового органу, який за Статутом ООН несе відповідальність за стан миру. Розгляд протиріч між різними полюсами сили постбіполярної системи міжнародних відносин становить вагомий науковий і практичний інтерес. Адже ці глобальні дипломатичні процеси безпосередньо впливають на позицію держав світу щодо сучасного українсько-російського конфлікту. Після анексії Криму та російської агресії на Донбасі Рада Безпеки ООН, так само як Генеральна Асамблея ООН, перетворилися на арену дипломатичного опору агресії.

У монографії С.В. Віднянського і А.Ю. Мартинова «Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем» узагальнено досвід співпраці України з ООН як однієї із країн-засновниць цієї організації¹. Роль і функції ООН зафіксовані у її Статуті. Перша стаття глави 1 Статуту ООН визначила наступні пріоритетні цілі зазначеної структури: «1. Підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою здійснювати ефективні колективні заходи для попередження та ліквідації загрози миру, недопущення актів

агресії. Проводити мирними засобами у відповідності до принципів справедливості і міжнародного права розв'язання міжнародних конфліктів, які можуть привести до порушень миру; 2. Розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправ'я та самовизначення народів; 3. Здійснювати співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, сприяти розвитку поваги до прав людини та до основних свобод для всіх без поділу на раси, стать, мову, релігію; 4. Бути центром для погодження дій націй у досягненні цих спільних цілей»². Чимало дослідників історії ООН згодні з тим, що не завжди ця організація була здатна вирішувати такі амбітні завдання. У роки «холодної війни» на заваді цьому були протиріччя між двома наддержавами, а після формального завершення «холодної війни» внаслідок розпаду СРСР розгорнулася боротьба РФ і КНР за нівелювання впливу США на тенденції розвитку постбіполярної системи міжнародних відносин.

Біля витоків історії ООН було знайдено компроміс між СРСР і США щодо запровадження права вето в Раді Безпеки, що на тривалий час паралізувало цей орган ООН, але сприяло встановленню балансу інтересів на міжнародній арені, який час від часу порушувався «гарячими» конфліктами.

Відомий вітчизняний історик Л.О. Лещенко висвітлив, як український радянський дипломат Д. Мануїльський був обраний головою комітету, який готував проект преамбули Статуту ООН, тобто найважливішого розділу, який визначає цілі й принципи організації³. З того часу членство в ООН поступово, але неухильно наближало реальну незалежність України, зміцнюючи її позиції на міжнародній арені. Радянський дипломат В.М. Бережков згадував, як на конференції у Думбартон-Оксі СРСР домагався виключення зі Статуту ООН пункту про неучасть сторони конфлікту у прийнятті рішення ООН щодо суті суперечки, якщо зачеплені інтереси цієї великої держави⁴. Однак тоді таке рішення не було прийнято.

Є.Є. Камінський показав, як Українська РСР була вперше непостійним членом Ради Безпеки ООН з 1 січня 1948 р. до 31 грудня 1949 року⁵. Це був час самого початку «холодної війни». Тоді українська радянська дипломатія, діючи загалом у фарватері радянської зовнішньої політики, реалізувала низку ініціатив, зокрема, щодо сприяння проголошенню Держави Ізраїль (травень 1949 р.) та визнання незалежності Республіки Індонезія від Нідерландів.

Утім, за часів «холодної війни» плідно діяли, насамперед, спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй: ЮНІДО, ЕКОСОС, ЮНЕСКО та інші. Були досягнуті значні успіхи у процесі сприяння

деколонізації, частковому фінансуванню процесів модернізації економік країн, які стали на шлях самостійного розвитку, збереженню культурного надбання людства.

У другій половині 80-х років ХХ ст. унаслідок нового політичного мислення радянського керівництва, яке пропагандистськи було спрямовано на пріоритет загальнолюдських цінностей, що врешті привело до майже повного ідеологічного замирення зі США, посилилась роль Організації Об'єднаних Націй у процесі пошуку мирного вирішення низки регіональних конфліктів. Завдяки цьому історія відмірювала останні місяці епохи «холодної війни».

Найбільш радикальні зміни з часу створення ООН відбулись упродовж 90-х років ХХ ст., коли суттєво трансформувалась уся система міжнародних відносин. Виникнення нових держав унаслідок розпаду СРСР, ФСРЮ та ЧСФР спонукало ООН прийняти близько 25 нових держав-членів.

Глобальні зрушення відбулись у розстановці сил на міжнародній арені. З одного боку, США залишились єдиною наддержавою, з іншого, чітко визначилась тенденція поступового формування так званої багатополусної системи міжнародних відносин. Все це поставило на порядок денний гостре питання реформування структур і методів діяльності ООН.

У центрі міжнародної уваги опинилась проблема трансформації найвпливовішого органу Об'єднаних Націй — Ради Безпеки. Структура Ради Безпеки ООН, в основі якої лежить принцип розподілу на постійних і непостійних членів та наділення перших — США, Російської Федерації, Китайської Народної Республіки, Франції і Великої Британії — правом вето, склалась на світанку біполярної системи міжнародних відносин і вже не відповідає новим реаліям. Водночас реформування РБ ООН по суті означатиме закріплення у відповідності до норм міжнародного права нової постмодерної системи міжнародних відносин.

«Принципи суверенітету і недоторканності національної держави, — пише Ф. Фукуяма, — які були основою Вестфальської системи, фактично зруйновані, оскільки те, що відбувається всередині окремих держав, часто впливає на життя інших членів міжнародного співтовариства»⁶. Унаслідок цього збільшився конфліктний потенціал сучасних міжнародних відносин та одночасно зменшилися можливості для досягнення консенсусу або компромісу між провідними державами світу щодо нових правил гри, які підсилювали б міжнародне право.

«Американці схильні бачити найвищий рівень демократичної легітимності в конституційній демократичній державі», — зазначає Ф. Фукуяма, — тому «в їхніх очах будь-яка міжнародна організація типу ООН легітимна

лише тому, що законно затверджена демократична більшість передала їм цю легітимність в міждержавному процесі переговорів»⁷.

Отже, ознайомлення з науковою літературою з цієї теми засвідчує, що після завершення «холодної війни» разом із кризою постбіполярної системи міжнародних відносин поглибилася криза ООН. Збереження легітимності, дієздатності та ефективності діяльності ООН та її Ради Безпеки залежить від тенденцій розвитку багатополлярної системи міжнародних відносин.

Мета цієї статті полягає у висвітленні основних фактів діяльності України як непостійного члена Ради Безпеки ООН у 2016–2017 роках.

Відповідно до принципу ротації непостійних членів Ради Безпеки ООН у вересні 2013 р. від східноєвропейської групи країн Україна була на Генеральній Асамблеї ООН обрана непостійним членом Ради Безпеки ООН на період з 1 січня 2016 р. до 31 грудня 2017 року. Вагомим аргументом на користь кандидатури України був її внесок у миротворчу діяльність ООН. На час обрання непостійним членом РБ ООН Україна брала участь у 13 міжнародних операціях, із них сім відбувалися під егідою ООН, одна — ЄС, чотири — під командуванням НАТО та одна — під контролем ОБСЄ. За таку активність у миротворчій діяльності 2010 р. Секретаріат ООН відшкодував Україні 18 млн. дол., 2011 р. — 20 млн. дол., 2012 р. — 27 млн. доларів⁸.

Пріоритетами діяльності України як непостійного члена Ради Безпеки у 2016–2017 рр. були визначені: протидія агресії Росії проти територіальної цілісності та політичної незалежності України; забезпечення універсального дотримання цілей і принципів Статуту ООН; посилення миротворчого потенціалу ООН; підвищення прозорості та демократичності роботи Ради Безпеки ООН; посилення спроможності ООН із запобігання конфліктами та посередництва; підтримання миротворчих операцій на Африканському континенті; боротьба з тероризмом; підтримання процесу роззброєння та нерозповсюдження; просування порядку денного щодо жінок і дітей у зонах конфліктів; відповідь на виклики щодо змін навколишнього середовища⁹.

Основним змістом діяльності України в статусі непостійного члена Ради Безпеки ООН у 2016–2017 рр. стала протидія російській агресії та консолідація світової спільноти з метою належної відповіді на «гібридну війну», розв'язану Росією проти України. Зловживаючи правом вето у Раді Безпеки ООН, Росія паралізує роботу цієї важливої міжнародної інституції і залишається безкарною за вчинені нею міжнародні злочини. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 року «Територіальна цілісність України» та ухвалена Третім комітетом 71-ї сесії ГА ООН Резолюція «Стан з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі» окреслили підходи ООН до цих питань¹⁰.

Офіційний початок роботи України в статусі непостійного члена РБ ООН супроводжувався низкою дипломатично-просвітницьких заходів. Зокрема, 11–22 січня 2016 р. в приміщенні Генеральної Асамблеї ООН відбулася виставка «Ukraine EXISTS», в якій було представлено дві реальності: мир і війна. Військова частина виставки презентована у формі інсталяції з англomовним відео про події на Сході України. Цивільна частина виставки була представлена мистецькими артефактами¹¹. Також вітчизняна дипломатія докладала зусиль, аби максимально розширити коло друзів України в ООН. Наприклад, 22 лютого 2016 р. голова Комітету Верховної Ради України в закордонних справах Г. Гопко в Токіо провела переговори з керівником Комітету Палати радників парламенту Японії із закордонних справ та оборони Масахіса Сато. Наголошувалося на необхідності реформування ООН, особливо щодо прийняття рішень у Раді Безпеки ООН. Віталось співробітництво України та Японії як непостійних членів РБ ООН щодо ухвалення резолюції з питання КНДР¹².

На початку березня 2016 р. у Раді Безпеки ООН звітувався головуючий в ОБСЄ тодішній міністр закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайер. Він висловив стурбованість порушеннями умов припинення вогню на Донбасі та недопуском сторонами конфлікту представників ОБСЄ¹³. Поступово визрівала ідея запровадження на Донбасі миротворчої місії ООН. Однак російська дипломатія доклала максимум зусиль, аби нівелювати цю ідею та відкласти час її реалізації.

Оскільки Росія блокувала ініціативи України в РБ ООН, протистояння було перенесено до Генеральної асамблеї ООН, де агресор не має права вето. 19 грудня 2016 р. ГА ООН ухвалила ініційовану Україною резолюцію «Стан з правами людини у Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна)». Резолюція стала першим документом ООН, де Росію офіційно названо державою-окупантом, а Крим — тимчасово окупованою територією. За резолюцію проголосували 70 країн. 26 висловилися проти, зокрема, Росія, Білорусь, Казахстан, Узбекистан, Вірменія, Китай, Сирія, Іран, Еритрея, Зімбабве. 77 країн утрималися (кількість країн, що утрималися, не має юридичної сили для ухвалення рішення)¹⁴. Рішення у спорі України та РФ у Міжнародному трибуналі ООН з морського права мають ухвалити в період 2019–2021 років. Йтиметься про право України знову використовувати природні ресурси Криму. Однак вирішення питання приналежності півострова не входить до справи, вона стосується тільки встановлення морських меж¹⁵.

1 січня 2017 р. замість Анголи, Малайзії, Нової Зеландії, Венесуели, Іспанії на 2017–2018 рр. непостійними членами Ради Безпеки ООН стали Болівія, Італія, Казахстан, Швеція, Ефіопія. Серед цих країн помітним є вплив Росії на Болівію, Венесуелу, Казахстан, що додатково посилює

конфронтаційні нотки в дебатах між російською та українською делегаціями на офіційних засіданнях Ради Безпеки ООН.

2 лютого 2017 р. за головування України відбулось засідання Ради Безпеки ООН. У заяві за його підсумками було засуджено використання важкого озброєння на Донбасі, та висловлювалась підтримка територіальній цілісності України¹⁶. На цьому засіданні відбувся дебют нового представника США при ООН Ніккі Гейлі. Вона чітко висловила на підтримку України та декларувала намір прискорити реформування ООН.

13 лютого 2017 року Рада Безпеки ООН під головуванням міністра закордонних прав України П. Клімкіна одностайно ухвалила першу в історії резолюцію щодо захисту критичної інфраструктури від терористичних загроз. Співавторами резолюції, крім України, стали 45 держав-членів ООН. Зокрема, «резолюція 2341 (2017) має на меті підвищення ефективності міжнародних зусиль з протидії терористичним актам проти об'єктів критичної інфраструктури в рамках Глобальної контртерористичної стратегії ООН»¹⁷.

«Спроби Росії дестабілізувати ситуацію в Україні — один із найбільших викликів, з якими сьогодні стикається Європейський континент», — з такою заявою виступила постійна представниця США при ООН Ніккі Гейлі під час засідання Ради Безпеки ООН, присвяченого розв'язанню конфліктів у Європі¹⁸. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутеріш, який змінив на цій посаді корейця Пан Гі Муна, під час виступу на засіданні Ради Безпеки ООН зазначив, що «трагічний конфлікт в Україні свідчить, як локальне насилля може перерости в більш серйозну конфронтацію, яка може викликати геополітичні наслідки, призвести до підриву регіонального миру і безпеки та вплинути на можливості цієї Ради»¹⁹. За підсумками візиту 1 березня 2017 р. до України британського міністра закордонних справ Бориса Джонсона було оголошено, що «українське питання буде серед пріоритетів Великої Британії на час березневого головування в РБ ООН». Посол США в ООН Ніккі Гейлі також запевняла, що США «продовжують засуджувати і закликають до негайного припинення російської окупації Криму. Санкції, введені проти Росії у зв'язку з анексією Криму, залишаються в силі, допоки Росія не поверне контроль над півостровом України»²⁰.

9 липня 2017 р. Київ відвідав Генеральний секретар ООН А. Гутеріш. Під час переговорів з ним Голова Верховної Ради України А. Парубій зазначив, що за умов російської агресії Україна потребує дієвої і дуже сильної ООН. Це відповідає пункту 3 статті 27 Статуту ООН, яким передбачається, що країна-агресор має утримуватися від голосування, якщо вона виступає стороною у конфлікті²¹. Того ж дня Київ відвідав державний секретар США Р. Тіллерсон та щойно призначений спеціальний

американський представник по Україні Курт Волкер. Американці зажадали, аби Росія першою здійснила кроки з деескалації на Донбасі²². Голова Комітету в закордонних справах ВРУ Г. Гопко звернула увагу К. Волкера на необхідність «посилення санкцій проти РФ та збереження консолідованої позиції США та ЄС у цьому питанні. Оскільки Росія розуміє лише силу, Україні та її західним союзникам потрібно, крім санкцій, мати в арсеналі засобів тиску й інші ефективні інструменти»²³.

3 серпня 2017 р. Україна закликала ООН засудити вибори губернатора м. Севастополя, але Росія заблокувала це голосування²⁴. Готуючись до президентської виборчої кампанії 2018 р., сподіваючись зруйнувати єдиний фронт санкцій проти РФ, 5 вересня 2017 р. Путін запропонував за згодою з «ДНР» і «ЛНР» розмістити миротворців ООН на лінії зіткнення. США стверджували, що напередодні сесії ГА ООН Росія хоче розколоти Захід пустопорожньою пропозицією щодо миротворців²⁵. Перемир'я на фронті не діяло. Перший заступник Голови Верховної Ради України Ірина Геращенко звернула увагу, що «Путін в кращих традиціях гібридної війни, намагається спотворити ідею українського керівництва щодо миротворців на Донбасі, перевернути все з ніг на голову. Він доручає своєму вірному міністру Лаврову подати резолюцію в Радбез ООН щодо миротворців на лінії зіткнення. Хвилиночку: лінія зіткнення стала лінією зіткнення через російську агресію. Це не український кордон, тому не може бути й мови про миротворців виключно вздовж лінії дотику»²⁶. Україна була категорично незгодна з пропозицією погоджувати питання розміщення миротворчої місії з керівництвом так званих «ДНР–ЛНР». Діаметрально протилежні трактування Москвою й Києвом завдань миротворців робили прийняття відповідного рішення РБ ООН неможливим²⁷. Українські експерти вважали, що за допомогою ООН Путін хоче легалізувати бандитські формування на Донбасі. Колишній посол США в Україні Стівен Пайфер констатував, що «Росія намагається зберегти тліючий конфлікт на Сході України як важіль впливу на уряд у Києві»²⁸.

Лунали припущення, що санкції у довготерміновій перспективі послаблять військову могутність Кремля. ЄС продовжив санкції проти РФ після 15 вересня 2017 року. Канцлер ФРН А. Меркель провела телефонну бесіду з В. Путіним, який погодився, що миротворці ООН повинні захищати спостерігачів ОБСЄ на всій території їхньої діяльності²⁹. Миротворці на лінії розмежування могли фактично означати пересування російського кордону на Донбасі.

18 вересня 2017 р., вперше виступаючи на сесії Генеральної Асамблеї ООН, Президент США Дональд Трамп окреслив таке коло проблем: терористи і екстремісти, які набирають силу і розповсюджуються по всій планеті; режими-ізгої, що загрожують людству найруйнівнішою зброєю;

авторитарні режими, які намагаються підірвати цінності системи й альянсу, що попереджають конфлікти та ведуть світ до свободи; міжнародна злочинність, яка торгує наркотиками, зброєю, людьми, провокує масову міграцію і створює нові форми агресії, використовуючи інноваційні технології для залякування людей. Президент США Д. Трамп виклав свій план реформ ООН. Пропонується запровадити правило подолання права вето простою більшістю голосів у Раді Безпеки. Ніккі Гейлі заявляла про підтримку декларації про реформу ООН 128 країнами-членами ООН³⁰. Для України було важливо, що Президент США Д. Трамп закликав зберігати повагу до кордонів та суверенітету³¹.

Україна відхилила російський проект резолюції щодо введення миротворців ООН на Донбас, адже цей документ передбачав розміщення миротворців не на українсько-російському кордоні, а на лінії зіткнення. Україна наполягала на максимальному рівні мандату для миротворців, який визначається як «примус до миру». Росія блокувала такий варіант. Президент України П. Порошенко нагадав, що «один із постійних членів Ради Безпеки, який має право вето, став агресором. Тому ми маємо вирішити, як реформувати світову систему безпеки»³².

За результатами миротворчої місії ООН окремі окуповані райони Донбасу без українізації могли бути інтегровані до складу України, що відповідає стратегічним прагненням Росії. Зокрема, російський військовий експерт А. Арбатов описав російську позицію щодо введення миротворців ООН на Донбас. Місія має бути, відповідно до резолюції РБ ООН, озброєна танками та артилерією, мандатом карати порушників режиму припинення вогню, не під командуванням НАТО, а ОБСЄ, та з обов'язковою участю російської армії³³.

Керівник фракції «Об'єднання «Самопоміч» Олег Березюк звернув увагу на те, що «добра ідея введення миротворців на тимчасово окуповані території опинилася під загрозою. Вона може бути використана, щоб під прикриттям блакитних шоломів, на зруйнованій ворогом морально і фізично землі, провести політичні вибори і реінтегрувати цей біль народу в живе тіло української землі, зруйнувавши її»³⁴. На цьому фоні в Белграді спеціальний представник російського президента В. Сурков і спеціальний представник американського президента К. Волкер обмінялися міркуваннями щодо можливого направлення на Донбас миротворчої місії ООН. Курт Волкер стверджував, що «США можуть сказати Путіну: якщо хочете — ми можемо допомогти, якщо не хочете — ми можемо гарантувати, що вам стане гірше»³⁵, а також запевнив, що «продовження спеціального статусу для Донбасу демонструє, що Україна робить жорсткі кроки заради миру»³⁶. Перебуваючи 27 жовтня 2017 р. у Києві, спеціальний представник державного департаменту США з питань України

Курт Волкер констатував, що в Україні наявний «не заморожений конфлікт, а йде гаряча стадія війни, на якій щотижнево гинуть люди». Лунали заклики дотиснути Росію до мирного врегулювання на прийнятних для України умовах. Для початку роботи миротворчої місії Росія мала вивести свої сили з Донбасу. Але на час завершення періоду діяльності України як непостійного члена Ради Безпеки ООН це питання не було вирішено.

Так само відкритим залишається питання реформування Ради Безпеки ООН. Зазначимо, що певне її реформування після затвердження Статуту ООН вже відбувалось. Під впливом об'єктивного збільшення кількості членів Організації Об'єднаних Націй з 50 в 1945 р. до 112 в 1963 р. та зважаючи на необхідність забезпечити країнам, що розвиваються, участі у роботі РБ, Генеральна Асамблея ООН в 1963 р. прийняла рішення збільшити кількість непостійних членів Ради Безпеки ООН з 6 до 10 країн, довівши загальну чисельність членів цієї структури до 15. Проте ця міні реформа не стосувалася компетенції РБ та прав його постійних членів.

З того часу кількість членів ООН збільшилась до 193 держав. Унаслідок жорсткої фінансової кризи ООН поставила питання надання багатим країнам місць постійних членів РБ, що посилює роль Німеччини та Японії, які внаслідок поразки в Другій світовій війні не були допущені до Ради Безпеки як постійні члени.

Формування цього органу відбувається на основі визначеного регіонального представництва. Наведена нижче таблиця дає уявлення про динаміку змін кількості країн, що від певних регіонів претендують на місце непостійних членів РБ ООН³⁷.

Регіональна група	Кількість непостійних членів (1963 р.)	Кількість місць на одного члена групи (1963 р.)	Кількість місць на одного члена групи (2000 р.)
Азія	2	11	25
Африка	3	11	18
Латинська Америка	2	11	17
Центрально-Східна Європа	1	9	20
Західна Європа	2	9	12

Тому в 1993 р. Генеральна Асамблея ООН створила робочу групу з проблеми розширення та вдосконалення методів роботи Ради Безпеки. Зрозуміло, що кожна регіональна група, окремі держави у відповідності до власних інтересів пропонують свій варіант розширення та рефор-

мування РБ. Певні ідеї висувають навіть різні міжнародні інституції. Наприклад, Соціалістичний інтернаціонал вимагає більшої демократизації і прозорості рішень РБ ООН, а також тіснішої взаємодії Ради Безпеки з Генеральною Асамблеєю, чия роль також має бути посилена³⁸.

Рух Неприєднання виступає за збільшення РБ до 26 членів, тобто ще на 11 нових місць на основі рівного географічного представництва, якщо не буде досягнуто консенсусу по іншим категоріям членства. Впливові регіональні країни, серед них Іспанія, Італія, Туреччина, Малайзія, Скандинавські та Латиноамериканські країни, об'єднавшись у так званий «кав'ярний клуб» (за місцем перших своїх зборів у кав'ярні представництва ООН), виступають за скасування заборони на переобрання до РБ або «напівпостійне» членство в ній, тобто відповідні країни мають регулярно раз на шість років обиратись до вищого органу ООН. Вони пропонують вважати правом вето лише одностайне голосування з певного питання двох або більшої кількості постійних членів РБ.

На місце постійних членів Ради Безпеки від Азії претендують Індія, Пакистан та Індонезія. Від Африки — Південно-Африканська Республіка, Єгипет, Нігерія. Від Латинської Америки — Бразилія, Аргентина, Мексика. Беззаперечними кандидатами є також Німеччина та Японія. Африканська регіональна група пропонує застосувати принцип ротації держав на нових місцях постійних членів Ради Безпеки. Водночас існує небезпека загострення регіональних конфліктів унаслідок боротьби за місце постійних членів РБ. Уже зараз Пакистан критикує Індію за намір мати однаковий з Китаєм статус.

Звичайно, важливе значення має позиція нинішніх постійних членів РБ ООН. 23 вересня 1999 р. вони у спільній заяві наголосили на бажанні зберегти свій нинішній статус із правом вето включно. Проте між діючими постійними членами Ради Безпеки існують суттєві розбіжності щодо моделі розширення та реформування РБ.

Сполученні Штати наполягають на безумовному постійному членстві для своїх найближчих союзників у Європі та Азії — Німеччини та Японії, а також пропонують надати ще по одному місцю постійних членів від регіонів Азії, Африки, Латинської Америки. Рішення щодо права вето для нових членів має прийматись після досягнення консенсусу стосовно конкретного складу розширеної Ради Безпеки. Проте реальною є небезпека послаблення РБ ООН у разі несвоєчасного вирішення проблеми розширення та реформування її діяльності, що може негативно відобразитися на всій системі міжнародних відносин. Україна активно пропагує заходи, спрямовані на приведення структури та методів діяльності ООН у відповідність до сучасних викликів. Тому процес реформування ООН має охоплювати три ключові аспекти: діяльність ООН загалом,

роботу Ради Безпеки та бюджетно-фінансову систему. Ще 1996 р. Україна висунула власну формулу розширення Ради Безпеки, відому як “2+8”, тобто РБ ООН Україна пропонувала розширити на 10 країн-членів: з 15 до 25. Німеччина і Японія повинні були отримати право постійного членства без права вето.

Інші вісім місць мали бути розподіленими між регіональними групами: 4 — між азійськими та африканськими країнами, 2 — між країнами Латинської Америки і Карибського басейну, 2 — між європейськими країнами (маючи на увазі по одному від Західної та Східної Європи). Додаткові вісім місць підлягали ротации серед обраних за спеціальною схемою 32 найбільш впливових країн (поза межами постійних членів).

Коментуючи ці дебати у своїх спогадах, відомий вітчизняний дипломат А.М. Зленко наголошує, що «при реалізації нашої пропозиції в РБ були б представлені 13 країн, що розвиваються. Якщо всі 13 виступили проти того чи іншого рішення, це мало означати так зване ефективне вето. Натомість постійні члени РБ повинні були взяти на себе добровільне обмеження використання права вето, наприклад, якщо питання порядку денного стосується безпосередньо їх або при розгляді процедурних питань... Ми не влаштували... постійних членів, які за жодних умов не хотіли б ділитися з іншими монополією на постійну присутність у РБ і взагалі прагнуть зберегти коло її членів максимально вузьким»³⁹.

Зрештою удосконалення внутрішньої структури та механізмів ООН має сприяти якіснішому забезпеченню миротворчої діяльності Об'єднаних Націй. Окремий підрозділ ООН має займатися проблемами діалогу між різними цивілізаціями. В історичній перспективі вирішення проблеми реформування ООН буде символом правової фіксації народження постмодерної системи міжнародних відносин. Натомість, «якщо авторитет Об'єднаних Націй буде підірваний, то міжнародне право, за великим рахунком, знову зведеться до права сильного», але «підрив такого балансу рано чи пізно приводить до кривавих катаклізмів, у яких не можуть бути зацікавлені ні Сполучені Штати, ні будь-яка інша велика чи маленька держава світу»⁴⁰.

Пропонується не лише розширити повноваження Ради Безпеки ООН, а й створити при ООН міжнародні збройні сили для гуманітарного втручання у внутрішні справи тих держав, які не забезпечують своїм громадянам реалізацію погоджених міжнародних соціально-політичних прав.

Перехід до правління світового уряду також може бути одним із гіпотетичних варіантів реформування ООН. Формальні передумови для цього створюються на очах. Поступово перерозподіляються владні повноваження з національного на глобальний рівень. Прискореним темпом

відбувається своєрідна транснаціоналізація еліт. Здійснюється тотальна кодифікація людей, поширюються електронні гроші, щільною стає мережа глобальних телевізійних станцій та інтернету⁴¹.

Наприкінці терміну перебування України в статусі непостійного члена Ради Безпеки ООН відбулися консультації між представником України в ООН В. Єльченком, представником США в ООН Н. Гейлі та спеціальним представником США з врегулювання на Донбасі К. Волкером. Сторонами зазначалося, що лише виведення російських сил із Донбасу та розміщення там миротворчих сил ООН принесе мир⁴². Українські дипломати сподівались запрошувати миротворців на Донбас на своїх умовах, тобто без анексій, контрибуцій і репарацій⁴³.

13 листопада 2017 р. К. Волкер на зустрічі в Белграді запропонував своєму візаві В. Суркову погодитися на виведення російських військ із Донбасу до введення миротворців ООН. Натомість В. Сурков констатував, що «американські друзі передали свої пропозиції до нашого проєкту резолюції Ради Безпеки — двадцять дев'ять абзаців. Три з них наша делегація визнала прийнятними. Небагато, звичайно. Але все-таки три — не нуль»⁴⁴. Отже, Курт Волкер фактично презентував «червоні лінії» України щодо питань безпеки. Місія ООН повинна була мати мандат на діяльність на усій окупованій території, забезпечення міжнародного контролю за українсько-російським державним кордоном у зоні конфлікту, виведення з території України незаконних російських військових формувань, встановлення контролю за зберіганням важких озброєнь, недопущення Росії до миротворчої місії.

Директор Національного інституту стратегічних досліджень В. Горбулін прогнозував, що Україна в «оновленій Європі» безпосередньо візьме участь у формуванні нового європейського проєкту як донор безпеки, адже «Україна першою вступила у відкрите й жорстоке протистояння з Росією». Він наголошував, що потрібна «перебудова держави під потреби протидії гібридному конфлікту» заради стрімкого транзиту «від зародження демократії мирного часу до демократії реальної гібридної війни»⁴⁵.

Наприкінці листопада 2017 р. було повідомлено, що план спеціального представника США з питань України К. Волкера щодо введення миротворців ООН на сході України погоджений з українською, німецькою та французькою сторонами. Мала бути розгорнута класична миротворча місія, а не російська «гібридна». Тобто місія мала бути розміщена на всій окупованій території Донбасу, включаючи неконтрольовану ділянку російсько-українського державного кордону, і без участі агресора. Тому виникли значні розбіжності з Росією стосовно формування такої миротворчої місії ООН.

Звичайно, певну кризу переживали й інші миротворчі місії під егідою ООН. Наприклад, упродовж 2016 р. Рада Безпеки ООН прийняла три

резолуції щодо ситуації у Кот-д'Івуарі, чотири резолюції були прийняті щодо ситуації у Центральноафриканській республіці, дві резолюції — по Кіпру, десять резолюцій — щодо Судану, одна резолюція — щодо громадянської війни в Ємені, вісім резолюцій — по Сирії, три резолюції — по ядерній програмі КНДР, п'ять резолюцій — щодо хаосу в Лівії, по одній резолюції — щодо Афганістану та Іраку, чотири резолюції присвячені Сомалі, дві резолюції — щодо становища в Демократичній Республіці Конго, дві резолюції — щодо Бурунді, одна — щодо Західної Сахари, три резолюції — щодо Ліберії, одна резолюція — щодо Гаїті та одна резолюція — щодо Боснії і Герцеговини⁴⁶. Натомість у 2017 р. дві резолюції були прийняті по Кіпру, три — по ситуації у Центральноафриканській республіці, п'ять резолюцій — по Судану, три — по Сирії, одна — по Гвінеї-Бісау, одна — по Афганістану, чотири резолюції — по КНДР, шість резолюцій — по Сомалі, чотири — по Конго, одна — щодо Гаїті, одна — по Західній Сахарі, дві резолюції — по Лівії, дві резолюції — по Малі, дві резолюції — по Іраку, одна — по Боснії і Герцеговині⁴⁷.

1 червня 2017 р. Польща замість України від східноєвропейської групи обрана непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2018–2019 роки⁴⁸.

Україна в Раді Безпеки ООН була адвокатом миру і справедливості. Ефективність розв'язання конфліктів є низькою внаслідок того, що ООН не має власних збройних сил. Виділення та фінансування контингенту ООН залежить від доброї волі окремих членів цієї організації. Практика застосування права вето в Раді Безпеки ООН засвідчує факт використання вето у вузько національних інтересах, гальмуючи тим самим реалізацію нагальних проєктів. Україна розглядала проєкт введення миротворців ООН на Донбас як гарантію остаточного припинення бойових дій, відходу росіян та початку тривалого періоду реінтеграції окремих районів Донецької і Луганської областей до адміністративно-територіальної структури України.

Проте спочатку треба визначитися, який саме формат миротворчої місії є оптимальним. Мандат миротворців теоретично може передбачати повноваження: щодо надання послуг і спостереження за учасниками конфлікту; щодо контролю українсько-російського кордону і здійснення демілітаризації території «ДНР–ЛНР» (ОРДЛО); щодо контролю виведення російських військ; щодо запровадження на території «ДНР–ЛНР» тимчасових міжнародних адміністрацій та забезпечення припинення воєнних дій. Однак насправді ситуація зайшла в глухий кут. Будь-яка миротворча місія в Україні може відбутися лише за згоди, участі та фінансування Російської Федерації, але міжнародне право чітко вказує на те, що Російська Федерація в Україні є агресором і державою-окупантом.

Тому миротворча операція неможлива за стандартними сценаріями, а тим паче за планом держави-агресора. Також не варто плекати марних сподівань. Миротворці — це не союзники. З ними неможливо запланувати вдалу воєнну операцію, а отже, ні Донбас, ні Крим миротворці не повернуть. Україні доведеться шукати власний спосіб вирішення цієї вузлової проблеми національної безпеки.

¹ Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем. Київ, 2006.

² Статут ООН. Нью-Йорк, 2005.

³ Нариси з історії дипломатії України. Київ, 2001. С. 539.

⁴ Бережков В.М. Страницы дипломатической истории. Москва, 1984. С. 419.

⁵ Нариси з історії дипломатії України. Київ, 2001. С. 595.

⁶ Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке. Москва, 2010. С. 157.

⁷ Фукуяма Ф. Указ. соч. С. 183.

⁸ Голос України. 24 жовтня 2013. С. 3.

⁹ Діяльність України в Раді Безпеки ООН. Постійне представництво України при ООН у Нью-Йорку. URL: <https://www.ukraineun.org/ukraine-and-unscc/our-priorities>

¹⁰ Рекомендації парламентських слухань на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України» від 24 травня 2017 року. *Голос України*. 2017. 9 червня. С.3.

¹¹ Мир та війну в Україні покажуть в ООН. *Демократична Україна*. 18 грудня 2015. С. 16.

¹² Позбавити Москву права вето в Радбезі ООН. *Голос України*. 24 лютого 2016. С. 2.

¹³ Єльченко В. Москва не виконала жодного зобов'язання за Мінськими домовленостями. *Голос України*. 2 березня 2016. С. 1.

¹⁴ ООН закликала окупантів припинити репресії проти кримчан. *Голос України*. 21 грудня 2016. С. 9.

¹⁵ *Голос України*. 11 січня 2017. С. 10.

¹⁶ Закликають припинити вогонь. *Голос України*. 2 лютого 2017. С. 1.

¹⁷ Радбез ООН захищає енергетичні й фінансові інституції. *Голос України*. 15 лютого 2017. С. 1.

¹⁸ Онищук Н. Дії Кремля — один із найбільших викликів Європі. *Голос України*. 23 лютого 2017. С. 1.

¹⁹ Там само.

²⁰ День. 4 квітня 2017. С. 1.

²¹ Прес-служба апарату Верховної Ради України. Росія, як сторона конфлікту, має бути позбавлена в ООН права вето. *Голос України*. 11 липня 2017. С. 2.

²² Тиллерсон выдвинул условие для улучшения отношений Вашингтона с Москвой. URL: <http://www.warandpeace.ru/ru/news/view/122615/>

²³ Проти сили треба мати в арсеналі й інші інструменти. *Голос України*. 26 липня 2017. С. 2.

²⁴ Украина просит ООН не признавать выборы губернатора в Севастополе. URL: <http://www.warandpeace.ru/ru/news/view/123258/>

²⁵ Кабмин ФРН выступил против переговоров с ДНР и ЛНР о судьбе миссии ООН. URL: <https://www.tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/4538442>

- ²⁶ Росія не може бути миротворцем. *Голос України*. 7 вересня 2017. С. 1.
- ²⁷ МИД ФРГ: в момент установлення перемир'я в Донбасі може початися снятие санкцій с РФ. URL: <https://www.tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/4553865>
- ²⁸ День. 7 вересня 2017. С. 1.
- ²⁹ Кремль готовий поступитися? *Голос України*. 13 вересня 2017. С. 1.
- ³⁰ Трамп пообіщав зробити ООН великою. URL: <https://www.ria.ru/world/20170918/1505018881.html>
- ³¹ Власенко В. Трамп хоче реформи ООН. Росія проти. *Урядовий кур'єр*. 20 вересня 2017. С. 2.
- ³² Порошенко П. «Не змиримося з тим, що робить агресор і окупант». *Голос України*. 20 вересня 2017. С. 5.
- ³³ Арбатов А. По-другому не получится. Какой должна быть миротворческая операция в Донбассе. URL: <https://www.carnegie.ru/commentary/173084>
- ³⁴ Із виступів уповноважених представників депутатських фракцій та груп. *Голос України*. 20 вересня 2017. С. 2.
- ³⁵ *Дзеркало тижня*. № 35. 23–29 вересня 2017. С. 1.
- ³⁶ *Урядовий кур'єр*. 7 жовтня 2017. С. 1.
- ³⁷ Шлыков К.В. Какой быть ООН в XXI веке: проблема реформирования Совета Безопасности. *Мировая экономика и международные отношения*. 2001. № 5. С. 104.
- ³⁸ Соціалізм в епоху глобалізації. Матеріали Нью-Йоркського (1996) та Паризького (1999) конгресів. Київ, 2000. С. 46.
- ³⁹ Зленко А.М. Дипломатія і політика. Харків, 2003. С. 164–165.
- ⁴⁰ Там само. С. 178.
- ⁴¹ Dobbins J., Jones Seith G. The UN's Role in Nation/Building from Congo to Iraq. The RAND Corporation. Santa Monica, 2005.
- ⁴² Можливі сценарії для Донбасу. *Голос України*. 8 листопада 2017. С. 5.
- ⁴³ Богдан В. Територія для «блакитних шоломів». *Україна молода*. 8 листопада 2017. С. 6.
- ⁴⁴ РФ відхилила майже всі пропозиції США. *Голос України*. 15 листопада 2017. С. 7.
- ⁴⁵ Горбулін В. Який Фенікс народиться зі згарища світової гібридної війни? *Дзеркало тижня*. № 41. 4 листопада 2017. С. 2.
- ⁴⁶ Resolutions adopted by the Security Council in 2016. URL: <https://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2016.shtml>
- ⁴⁷ Resolutions adopted by the Security Council in 2017. URL: <https://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2017.shtml>
- ⁴⁸ Польша избрана членом Совбеза ООН. URL: <https://www.vz.ru/news/politics/2017/6/1/87287-.html>

REFERENCES

1. Arbatov, A. Po-drugomu ne poluchitsja. Kakoj dolzhna byt' mirotvorcheskaja operacija v Donbasse. Retrieved from <https://www.carnegie.ru/commentary/173084> [in Russian].
2. Berezkhov, V.M. (1984). *Stranicy diplomaticheskoi istorii*. Moskva [in Russian].
3. Bohdan, V. (2017). Terytoriiia dlia blakytnykh sholomiv. *Ukraina moloda*. 8 lystopada [in Ukrainian].
4. *Den'*. (2017). 4 kvitnia [in Ukrainian].
5. *Den'*. (2017). 7 veresnia 2017 [in Ukrainian].

6. Diial'nist' Ukrainy v Radi Bezpeky OON. Postijne predstavnytstvo Ukrainy pry OON u N'iu-Jorku. Retrieved from <https://www.ukraineun.org/ukraine-and-unsc/our-priorities> [in Ukrainian].
7. Dobbins, J., Jones, Seith G. (2005). *The UN's Role in Nation/Building from Congo to Iraq. The RAND Corporation*. Santa Monika [in English].
8. *Dzerkalo tyzhnia*. (2017), 35, 1 [in Ukrainian].
9. Fukujama, F. (2010). *Sil'noe gosudarstvo: Upravlenie i mirovoj porjadok v XXI veke*. Moskva [in Russian].
10. *Holos Ukrainy*. (2013). 24 zhovtnia [in Ukrainian].
11. *Holos Ukrainy*. (2017). 11 sichnia [in Ukrainian].
12. Horbulin, V. (2017). Yakyj Feniks narodyt'sia zi zgharyscha svitovoi hibrydnoi vijny? *Dzerkalo tyzhnia*. 4 lystopada [in Ukrainian].
13. Iz vystupiv upovnovazhenykh predstavnykiv deputats'kykh fraktsij ta hrup. (2017). *Holos Ukrainy*. 20 veresnia [in Ukrainian].
14. Kabmin FRN vystupil protiv peregovorov s DNR i LNR o sud'be missii OON. Retrieved from <https://www.tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/4538442> [in Russian].
15. Krem' hotovyj postupytysia? (2017). *Holos Ukrainy*. 13 veresnia [in Ukrainian].
16. MID FRG: v moment ustanovlenija premirija v Donbasse mozhet nachat'sja snjatje sankcij s RF. Retrieved from <https://www.tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/4553865> [in Russian].
17. Mozhlyvi stsenarii dlja Donbasu. (2017). *Holos Ukrainy*. 8 lystopada [in Ukrainian].
18. Myr ta vijnu v Ukraini pokazhut' v OON. (2015). *Demokratychna Ukraina*. 18 hrudnia [in Ukrainian].
19. *Narysy z istorii dyplomatii Ukrainy*. (2001). Kyiv [in Ukrainian].
20. Onyschuk, N. (2017). Dii Kremlia — odyn iz najbil'shykh vyklykiv Yevropi. *Holos Ukrainy*. 23 liutoho [in Ukrainian].
21. OON zaklykala okupantiv prypynyty represii proty krymchan. (2016). *Holos Ukrainy*. 21 hrudnia [in Ukrainian].
22. Pol'sha izbrana chlenom Sovbeza OON. Retrieved from <https://www.vz.ru/news/politics/2017/6/1/87287-.html> [in Russian].
23. Poroshenko, P. (2017). Ne zmyrymosia z tym, scho robyt' ahresor i okupant. *Holos Ukrainy*. 20 veresnia [in Ukrainian].
24. Pres-sluzhba aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy. Rosiia, iak storona konfliktu, maie buty pozbavlena v OON prava veto. (2017). *Holos Ukrainy*. 11 lypnia [in Ukrainian].
25. Protly syly treba maty v arsenalii j inshi instrumenty. (2017). *Holos Ukrainy*. 26 lypnia [in Ukrainian].
26. Radbez OON zakhyschaie enerhetychni j finansovi instytutsii. *Holos Ukrainy*. (2017). 15 liutoho [in Ukrainian].
27. RF vidkhylyla majzhe vsi propozytsii SShA. (2017). *Holos Ukrainy*. 15 lystopada [in Ukrainian].
28. Pozbavyty Moskvu prava veto v Radbezi OON. (2016). *Holos Ukrainy*. 24 liutoho [in Ukrainian].
29. Rekomendatsii parlaments'kykh slukhan' na temu Aktual'ni pytannia zovnishn'oi polityky Ukrainy vid 24 travnia 2017 roku. (2017). *Holos Ukrainy*. 9 chervnia [in Ukrainian].
30. Resolutions adopted by the Security Council in 2016. Retrieved from <https://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2016.shtml> [in English].
31. Resolutions adopted by the Security Council in 2017. Retrieved from <https://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2017.shtml> [in English].
32. Rosiia ne mozhe buty myrotvortsem. (2017). *Holos Ukrainy*. 7 veresnia [in Ukrainian].

33. Shlykov, K.V. (2001). Kakoj byt' OON v HH1 veke: problema reformirovaniya Soveta Bezopasnosti. *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, 5, 104 [in Russian].
34. *Sotsintern v epokhu hlobalizatsii*. Materialy N'iu-Jorks'koho (1996) ta Paryz'koho (1999) konhresiv. (2000). Kyiv, 2000 [in Ukrainian].
35. *Statut OON*. (2005). N'iu-Jork [in Ukrainian].
36. Tillerson vydvinul uslovie dlja uluchsheniya otnoshenij Vashingtona s Moskvoy. Retrieved from <http://www.warandpeace.ru/ru/news/view/122615/> [in Russian].
37. Tramp poobeshhal sdelat' OON velikoj. Retrieved from
38. Ukraina prosit OON ne priznavat' vybory gubernatora v Sevastopole. Retrieved from <http://www.warandpeace.ru/ru/news/view/123258/> [in Russian].
39. *Uriadovyj kur'ier*. (2017). 7 zhovtnia 2017 [in Ukrainian].
40. Vidnyanskyj, & S.V., Martynov, A.Yu. (2006). *Ukraina v Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsij: 60 rokiv u rozv'iazanni najvazhlyvishykh mizhnarodnykh problem [Ukraine at the United Nations Organization]*. Kyiv [in Ukrainian].
41. Vlasenko, V. (2017). Tramp khoche reformy OON. Rosiia proty. *Uriadovyj kur'ier*. 20 veresnia [in Ukrainian].
42. Yel'chenko, V. (2016). Moskva ne vykonala zhodnoho zobov'iazannia za Mins'kymy domovlenostiamy. *Holos Ukrainy*. 2 bereznia [in Ukrainian].
43. Zaklykaiut' prypynyty vohon'. (2017). *Holos Ukrainy*. 2 liutoho [in Ukrainian].
44. Zlenko, A.M. (2003). *Dyplomatiia i polityka*. Kharkiv [in Ukrainian].